

LLegir, verb de dona

**Les dones
llegeixen més que
els homes.
Llegeixen
literatura i llibres
de temàtica
humanista.
Gaudeixen llegint
novel·les
d'escriptores. I els
editors ho saben.**

Edicions 62 acaba de posar al mercat una nova col·lecció de quiosc, "Escriptores del segle XX", quaranta títols que volen ser una mostra de la literatura catalana i universal d'aquest segle. Inclou llibres que avui ja podem considerar clàssics (obres de Marguerite Yourcenar, Mercè Rodoreda, Simone de Beauvoir o Virginia Woolf) i llibres que són una sorpresa i una representació de la literatura més actual (com la primera novel·la d'una jove autora gironina, Bel Bosk, apareguda no fa gaire al mercat). Per Oriol Castanys, responsable de la col·lecció, les motivacions són bàsicament dues: "Hem engegat aquesta col·lecció de quiosc sobretot perquè les dones llegeixen molt i cada vegada més. I perquè cada vegada hi ha més literatura escrita per dones".

Cada vegada hi ha més dones que llegeixen,

segons Oriol Castanys, però fins avui a Catalunya no s'havia fet cap estudi sobre aquest fenomen. Ni l'Institut Català de la Dona, ni la Institució de les Lletres Catalanes, ni l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, ni l'Associació d'Escriptors, ni el Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat... Cap d'aquestes entitats no s'hi havia interessat. L'únic treball conegut sobre l'augment de lectura femenina és del 1992, realitzat pel sociòleg Enrique Gil Calvo, per encàrrec de l'Institut de la Mujer, i referent a l'estat espanyol. Es tracta d'un estudi sobre els hàbits culturals de les dones. *L'era de les lectores*, el titula Gil Calvo, perquè aquest és l'aspecte que més el va sorprendre. El document diu: "La lectura de llibres és l'única activitat cultural important en què les dones tenen una clara superioritat sobre els homes". I apunta: "Com

ARXIU

evitar la temptació de concloure, doncs, que es tracta de l'activitat cultural més típicament femenina?".

Però que les dones llegeixin més que els homes no és pas un fet que es doni únicament a l'estat espanyol. Ben al contrari. Les enquestes fetes a l'estat francès no fan sinó corroborar aquest fet. Comenta la revista francesa *Lire*: "aquest fenomen és recent, perquè, segons les enquestes dutes a terme del 1973 al 1989 pel Ministeri de Cultura sobre els hàbits culturals dels francesos, la feminització del públic lector constitueix, juntament amb l'envelliment de la població, el fenomen més remarcable d'aquests darrers anys. Al 1973 les lectores eren encara inferiors en nombre als lectors, però quinze anys després, el 76% de dones llegien almenys un llibre l'any (contra un 73% d'homes), el 23% de dones en llegeixen més de vint-i-cinc anualment (contra el 22%), el 18% de dones entra a una biblioteca com a mínim una vegada el mes (contra el 13%) i... el 66% de dones llegeix de nit, abans d'adormir-se (contra el 58% d'homes)".

Escolarització. Per Enrique Gil Calvo, que les dones llegeixin més que els homes no és pas un fet del tot nou: "En determinades classes socials, com la burgesia, el fet ja es donava. Les novel·les amoroses eren llegides pel públic femení. Només cal recordar que quan Gustave Flaubert va escriure *Madame Bovary* fou perseguit per la justícia que l'acusava de corrompre les dones, car eren elles qui llegia aquesta mena de novel·les. A més, el personatge de Madame Bovary mateix és una dona que llegeix constantment. El fenomen important que s'ha donat darrerament és que s'ha democratitzat i popularitzat la lectura entre les dones, però només la lectura de llibres, no així la dels diaris, que encara són més llegits pels homes. Aquest canvi ve sobretot del nivell d'escolarització. L'escolaritat femenina s'ha estès i el nivell acadèmic ha augmentat, fins al punt que avui és més alt fins i tot que no el dels nois. Per això aquest fenomen es dona sobretot en dones menors de quaranta anys, que són les que han estat escolaritzades. A partir del 1975 les dones es llancen a fer el batxillerat i entren en massa a la universitat. Amb quinze anys s'ha equilibrat la desigualtat existent".

L'escriptora Isabel-Clara Simó coincideix amb Gil Calvo en les causes d'aquest fenomen: "El que s'ha produït aquests últims anys ha estat un esclat d'entusiasme degut al fet que la dona entra en una nova cultura, la cultura pública, i hi fa una entrada de cavall sicilià. Igualment ha passat en moltes altres coses, per exemple amb el fumar: ara la dona fuma més que no pas l'home; abans fumava poc o gens, perquè socialment era mal vist, era un

hàbit masculí". Pep Duran, responsable de la llibreria Robafaves de Mataró, constata en la seva experiència diària que les dones llegeixen més: "Ho fan, suposo, per una determinada sensibilitat, perquè es mantenen més obertes. Diria que tenen consciència de trobar-se més desprotegides socialment, però amb l'obertura cap a la igualtat econòmica i de consideració social, tenen ànsies de conèixer coses noves i això és el que els permet la lectura. La dona arriba a la lectura amb més ganes i d'una manera diferent de l'home. Té més necessitat de conèixer-se a si mateixa i conèixer el seu entorn. Les dones saben allò que volen. Consumeixen sobretot literatura i llibres de temàtica humanística, no abunden tant en temes tècnics. Se senten més preocupades pel creixement humà, per l'espiritualitat, però també per qüestions polèmiques, com la sexualitat. Compren literatura eròtica i no s'avergonyeixen de llegir-ne: vull dir que hi ha homes que arriben al taulell amb el llibre embolicat o de cap per avall; les dones, en canvi, no acostumen a amagar les seves preferències. També s'arrisquen més, sobretot les joves. Tenen una actitud diferent, més vital, volen fruir-ne; quan un tema els interessa, s'hi llancen".

L'escriptora Teresa Pàmies creu que les dones tenen preferències per uns determinats gèneres: "Les dones llegeixen sobretot biografies i tots aquells temes que fan referència a la vida de la gent. Diria que llegeixen poc assaig. També llegeixen tot allò que té relació amb els sentiments, i que despectivament ha estat qualificat de literatura sentimental. I em sembla molt bé, sobretot en un moment com l'actual, que es tendeix a negar els sentiments".

Les dones llegeixen les dones. Teresa Pàmies considera que la literatura testimonial és una de les grans preferències de les lectores. Curiosament, és una llei de literatura que Pàmies, com moltes altres escriptores, ha cultivat de manera abundant. Reconeix —perquè ho ha constatat— que els seus llibres són llegits majoritàriament per dones. Ara, és aquest un fet habitual? Les dones llegeixen sobretot literatura de dones? Totes les escriptores consultades asseguren que sí, que les dones les llegeixen més que no pas els homes, però alhora no volen creure que només llegeixin literatura de dones. Maria Mercè Roca: "N'estic segura. I ho dic per la resposta que rebo de les lectores: són elles sobretot les que em diuen que m'han llegit, a través de cartes, pel carrer, o durant el dia de Sant Jordi, signant exemplars, o quan vaig a fer col·loquis als instituts; són les noies les que han llegit els meus llibres i no d'una manera obligatòria. Potser és pel fet que les coses que jo explico connecten més amb elles... No ho sé, perquè tampoc no m'agrada pensar que les dones només busquin lectures

identificadores". Isabel-Clara Simó: "Si m'ho haguessis preguntat fa dos anys, t'hauria dit que això era una bestiesa, però ara he de dir que sí, que és així, perquè els llibreters m'ho han asseverat. Suposo que és una conseqüència de les seqüeles d'una situació d'apartheid. Quan les dones s'obren, busquen un referent en les altres dones. Ara bé, em penso que és una situació que s'ha de superar". I des de l'òptica d'un llibreter? Segons en Pep Duran, no podem generalitzar: "Per les lectores, en molts casos, llegir obres d'escriptores és un fet d'autoafirmació, busquen un reforç en el fet mateix de ser dona. És un referent mirant als seus comportaments, a la manera de sentir o de pensar. Això es dona sobretot en una època de maduració de les lectores. Però generalment no s'aturen pas aquí. Les dones compren literatura de dones, però no sols literatura de dones".

MARIA MERCÈ ROCA

“Les dones em llegeixen més que els homes, per la resposta que rebo de les lectores.”

Podríem pensar, doncs, que hi ha un paral·lisme entre l'augment de la lectura femenina i l'èxit de vendes que darrerament obtenen les autores catalanes. Des de final dels 80 els llibres d'un bon grup d'escriptores han figurat cada setmana en la llista de llibres més venuts. Un exemple: segons dades del diari *Avui*, durant la segona meitat de l'any 93, el llibre de Maria Mercè Roca, *Cames de seda*, va aparèixer entre els cinc llibres més venuts a Catalunya. Només un altre llibre va mantenir aquest nivell, *El perquè de tot plegat*, de Quim Monzó. Un altre exemple: durant els mesos d'abril i maig del 1994, dels cinc llibres destacats, tres eren d'escriptores catalanes (*La salvatge*, d'Isabel-Clara Simó, *Dins el darrer blau*, de Carme Riera i *Ulleres de sol*, de Maria Barbal). Tanmateix, les autores posen un gran interrogant a l'hora d'argumentar una possible relació entre el seu èxit i l'augment de la lectura femenina, perquè això equival-

TERESA PÀMIES

“Les dones llegeixen sobretot biografies i tot allò relacionat amb els sentiments.”

dria a encasellar-les en una determinada temàtica i en una literatura diferent de la dels homes, i no els plau gens de sentir-se encaixonades per criteris de sexe. I és que, quan entrem en el debat sobre si la literatura té sexe o no en té, el terreny s'escalfa i es difícil de treure'n cap conclusió.

La literatura té sexe? "Jo no crec que la literatura tingui sexe -diu Teresa Pàmies-. Una escriptora pot ser tan freda com la Patricia Highsmith o tan càlida com el Manuel de Pedrolo. La literatura, com la ideologia, no té sexe i no em sembla encertat de fer aquesta diferenciació. Literatura testi-

monial com la que jo faig, tant en poden fer els homes com les dones. De totes maneres, en alguns casos és natural que es noti que l'obra ha estat escrita per una dona, perquè, per exemple, cap home no podria descriure des del fons un embaràs". Oriol Castanys creu que sí que hi ha diferències: "per la temàtica, el dibuix dels personatges i de la història, la personalitat, el punt de vista..., les dones tenen una sensibilitat diferent. I diria que davant un original anònim no és difícil de descobrir si ha estat escrit per una dona o per un home". Però Isabel-Clara Simó no ho veu igual: "Les dones no som dures o tendres, som individus. Jo sempre dic que sóc un individu, no un gènere. No sé si la literatura té sexe; hi ha gent que diu que sí que en té, però jo no hi trobo prou trets unitaris ni de temàtica ni d'estructura narrativa ni de personatges. Sí que hi ha autores que intencionadament escriuen des d'una òptica de dona, com feia la Montserrat Roig, però aquest fet no es troba pas en totes les dones".

L'autora més categòrica en aquest debat és Marta Pessarrodona: "La literatura més que sexe té gènere (masculí o femení), fonamentalment per qüestions socials. Si fem un cop d'ull a la història, quan Hemingway vol saber què és una guerra, se'n va a la guerra i escriu *Adéu a les armes*. Les escriptores contemporànies seves no van a la guerra, i per tant la mostren a partir de fragments interiors, mostren la guerra des de dintre, com la Rebecca West quan escriu *El retorn del soldat* o la Virgínia Woolf a *La cambra de Jacob*.

MARTA PESSARRODONA

“La literatura, més que sexe, té gènere, fonamentalment per qüestions socials.”

ISABEL-CLARA SIMÓ

“Els editors ens pressionen. Però nosaltres no escrivim pensant en un públic concret.”

Els trets diferenciadors estan sobretot en la temàtica més que no pas en la textualitat, perquè, repeteixo, és una literatura feta de fragments interiors, que expliquen les històries a través d'un microcosmos, més que no d'un macrocosmos”.

Els editors ho saben. Que la literatura tingui sexe o no en tingui és un debat que, als editors, els preocupa ben poc. En canvi, sí que estan al cas de la massificació de la lectura femenina, i la col·lecció “Escriptores del segle XX” així ho demostra. Ho explica el sociòleg Gil Calvo: “Aquesta situació, la coneixen els editors i els autors, que escriuen pensant en les dones i que, per tant, escriuen amb unes qualitats determinades. Avui editors i escriptors donen per perduts els homes lectors potencials, que sobretot llegeixen llibres tècnics i revistes especialitzades. Els universitaris no s'interessen per la literatura, més aviat s'entretenen amb la informàtica. I diria que per causa d'aquest fet s'ha produït una segregació dels productes culturals. La novel·la s'ha convertit en un subproducte per a les dones”. Per més que Isabel-Clara Simó no comparteixi la mediatització que apunta Gil Calvo, sí que subscriuria una part del seu argument: “Els editors ens pressionen, tant a les escriptores com als escriptors, perquè posem noms de dones al títol del llibre o perquè hi hagi la figura d'una dona a la portada, perquè ven més. Però aquest fet té més a veure amb la dona com a objecte de la literatura, la dona com a misteri. Perquè tant els homes com les dones acostumen a creure que l'eix narratiu d'una història ha de ser una dona, perquè és més atractiu. Però els autors no escrivim pensant en un públic concret, escrivim per a un lector anònim. No pensem en les dones quan escrivim, si no, malament rai”.

Montserrat Serra

Cultura Cinematografia

C

Filmoteca

de la Generalitat de Catalunya

PROGRAMACIÓ DE COMARQUES

Setmana 20 al 26 novembre 1995

Cicle: Cinema i literatura

- Dilluns, 20 **LLEIDA.** Centre Cultural Fundació La Caixa. 22.30 hores:
Summer and Smoke / Estiu i fum de Peter Glenville. V.O.S.C.
GIRONA. Casa de Cultura de Girona. 20 hores:
52 Pick-up / Prepara'n 52 de John Frankenheimer. V.O.S.C.
- Dimarts, 21 **TARRAGONA.** Sala Caixa de Tarragona. 20 hores:
The Bostonians / Les bostonianes, de James Ivory. V.O.S.C.
FIGUERES. Teatre Municipal El Jardí. 21.00 hores:
Henry and June / Henry i June, de Philip Kaufman. V.O.S.C.
OLOT. Teatre Principal d'Olot, 22 hores:
Pascal's Island / L'illa de Pascal, de James Dearden. V.O.S.C.
TERRASSA. Centre Cultural Caixa de Terrassa. 22 hores:
The Grifters / Els timadors, de Stephen Frears. V.O.S.C.
- Dimecres, 22 **SITGES.** Cinema El Retiro. 22 hores:
Runaway Train / El tren de la fugida, d'Andrei Konchalovsky. V.O.S.C.
- Divendres, 24 **MANRESA.** Cinema Sala Ciutat de Manresa. 22 hores:
The Grifters / Els timadors, de Stephen Frears. V.O.S.C.

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura